

Demokratian itsepuolustus

Huojuva tasavalta
Seppo Lindblom
Otava, Keuruu 2013, 272 sivua

Pekka Korpinen

VTT

Valtiotieteen tohtori Seppo Lindblom on kirjoittanut voimakkaan puheenvuoron kansanvallan puolesta. Velkakriisin heikko hoito ja pyrkimykset kohti Euroopan liittovaltiota ovat hänen mukaansa nostaneet esiin populistisia demokratialle vaarallisia voimia Euroopassa.

Seppo Lindblom menee niin pitkälle, että jos on valittavana vain syvenevä liittovaltiokehitys tai ero eurosta, hän valitsee mieluummin viimeksi mainitun.

Mistä kumpua näin syvä epäluulo Euroopan Yhdysvaltoja kohtaan? Kansallisvaltioidenkaan demokratia ei ole vailla uhkakuvia ja yleiseurooppalaisen hallinnon legitimaatio on yhä heikko. Lindblomin mukaan: ”...toisiinsa liimautuneet puolueet rakensivat reformikilvalaan aina vain syvempään velkaantumiseen nojaavaa hyvinvointia. Finanssimaailman moraalikato antoi puolestaan tilaa ja vauhtia näille pyrkimyksille. Euroopan unionin byrokraattinen valvonta taas osoittautui sokeaksi sille, miten moraalille saattoi käydä pankkitiskin kummankin puolen”(s.12).

Pitkittyvä kriisi on nyt nostanut Lindblomin mukaan uhkakuvia koko Euroopassa.

”...jos jotain pitää todella jättää arvailujen varaan, niin olkoon se mieluummin kansantalous kuin kansanvalta”(s.13).

Voidaan tietysti kysyä eikö juuri hunningola oleva kansantalous ole kaikkien diktatuurien äiti? Suomi selvisi täpärästi oikeistovallankaappauksesta 1930-luvun kriisin syvimmissä vaiheissa. Itse asiassa Seppo Lindblomkin korostaa talouden ensisijaisuutta syy- ja seuraussuhteita etsittäessä. Liiallisten ja katteettomien lupausten sijasta poliitikkojen pitäisi hänen mukaansa palauttaa luottamusta keskittymällä hyvinvointivaltion arkiseen paranteluun ja palaamalla muilta osin aatteellisille juurille (näin erityisesti SDP). Mutta eivätkö aatteelliset juuret olekin suurten reformien tavoittelussa, mistä klassinen esimerkki on SDP:n Forssan ohjelma runsaat sata vuotta sitten? Onko yhteiskunnallinen evoluutio hidastumassa tai suorastaan pysähtymässä?

Paitsi puolueiden välisellä ylimitetulla reformikilvalla Seppo Lindblom selittää velkaantumista myös vulgaarkeynesiläisyydellä, millä hän tarkoittaa taipumusta velkaelvytykseen taantumssa ilman, että vastaavasti kiristettäisiin

hyvinä aikoina. Euron kriisin ydinmaissa ei tästä kuitenkaan mielestäni ole ollut juurikaan kyse. Irlannin valtiontalous oli hyvässä kunnossa ennen kuin valtio takasi holtittomasti kasvaneen pankkisektorin riskit. Espanjan ongelma on asuntomarkkinoiden sikasykli, jota euroajan matalat korot ja pidentyneet maturiteetit pahensivat. Lama on vienyt veropohjaa kaikissa maissa. Italia ja Kreikka puolestaan edustavat kroonisia tuhlareita, joden valtionvelka on kasvanut yhtä lailla huonoina kuin hyvinäkin aikoina. Ne edustavat heikkoja hallintoja, joita Harvardin emeritusprofessori János Kornai on luonnehtinut pehmeän budjetoinnin maiksi. Sama ilmiö oli omiaan romahduttamaan Itä-Euroopan reaalisosialismin.

Ilmeisesti vain kohtuullinen kansallinen yhtenäisyys ja vakiintunut puoluelaitos pystyvät viemään läpi vaikeita talouspoliittisia ratkaisuja. Sekä Italia että Kreikka ovat kokeneet 1900-luvulla diktatuureja ja niitä seuranneita kylmän sodan taisteluita, joista ei vielääkään ole toivuttu normaaleihin oloihin. Itä-Euroopan kommunistiset diktatuurihallitukset tiesivät olevansa epäsuosittuja kansan keskuudessa eivätkä uskaltaneet tästä syystä ärsyttää sitä. Tapiolistenkin yritysten ja hankkeiden annettiin aina vain jatkua.

Seppo Lindblomin huoli epädemokraattisten vomien vahvistumisesta kriisin pitkittyessä saa tukea Italian viimeaikaisista tapahtumista. Markkinakorot kaatoivat syksyllä 2011 Silvio Berlusconiin oikeistopopulistisen hallituksen. Tilalle tullut Mario Montin virkamieshallitus yritti saada nyt jo 128 prosenttiin bruttokansantuotteesta kohoavaa velkaa hallintaan. Helmikuun 2013 eduskuntavaaleissa Montin ryhmä kärsi murskatappion. Ensi kertaa vaaleissa mukana ollut koomikko Beppe Grillon johtama EU-vastainen kansanliike sai puolestaan

peräti 25,5 prosenttia äänistä. Vaalien jälkeen Grillo on kieltäytynyt kaikesta yhteistyöstä vanhojen puolueiden kanssa, mikä on vaikeuttanut hallituksen muodostamista. Hän sanoo kansanliikkeensä edustavan vallankumousta ilman giljotiineja. Liikkeen talousajattelun ydin on eroaminen eurosta ja vanhojen velkojen maksamatta jättäminen.

Fasismikin oli aikanaan italialainen ”innovaatio”, jonka tuhoisat vaikutukset heijastuivat koko maailmaan. Saksalainen Eurooppa eurooppalaisen Saksan sijasta toimii tehokkaana poliittisena syntipukkina.

Italian kummallisen vaalilain ansiosta jo muutaman prosenttiyksikön kannatuksen kasvu voi antaa seuraavissa mitä todennäköisemmin ennenaikaisissa vaaleissa Grillolle yksinkertaisen enemmistön Italian parlamentissa. Poliittiset uhkakuvat ovat siis reaalisia, mutta päästääkö Euroopan kriisistä enää ulos tavanomaisin keinoin?

Euroopan unioni on kehittänyt monenlaista normistoa valtioiden velkaantumisen kurissa-pitämiseksi. Tästä huolimatta melkein kaikki euromaat ylittävät sovitun 60 prosentin velka/BKT-suhteen rajan, myös Saksa, jolla on jo yli 80 prosenttia bruttovelkaa suhteessa kansantuotteeseen. Vasta velkaantumisen ääri rajoilla unioni tulee tosimelessä mukaan kuvaan menoleikkureineen, ja tällöinkin EU:n kaikkein epädemokraattisimman instituution, eli Euroopan keskuspankin, rahojen ja arvovallan turvin.

Samaan aikaan kun finanssipolitiikkaa yritetään kahlita, rahapolitiikan tosiasiallinen liikumatila on huomattavasti kasvanut. Voitaneen jo sanoa, että perinteisestä velkaelvytyksestä on siirrytty uudentyypiseen setelielvytykseen. Kun 1960-luvun loppupuolella työskentelimme Seppo Lindblomin kanssa Suomen Pankin ta-

loustieteellisessä tutkimuslaitoksessa, oli tuoloinen institutionalinen viisaus että ”narulla ei voi työntää”. Rahapolitiikan uskottiin olevan tehotonta elvytyksen kannalta, koska likviditeettiloukut nielaisisivat ylimääräisen rahan tarjonnan. Keynesin hengessä uskottiin aktiivisen finanssipolitiikan parhaiten tasaavan suhdanteita ja estävän kriisejä.

Monetarismin valtaannousun myötä (tätä kirjoitettaessa tuli tietoa Margaret Thatcherin kuolemasta) osat ovat vaihtuneet. Finanssipolitiikan tehoa on vähätelty viittaamalla mm. julkisen velanoton vastaavaa yksityistä syrjäyttävään vaikutukseen. Sen sijaan rahapolitiikan pitää olla aktiivista, jotta kierrossa olevan rahan määrän kasvu pysyisi vakaana myös kriiseissä.

Monetarismin mukana demokratian rooli on merkittävästi kaventunut talouspolitiikassa. On jo syytä puhua demokratiavajeesta kun Euroopan keskuspankin virkamiesjohto lähettelee määräyksiään jäsenmaiden hallituksille. Protestiliikkeistä on tullut lähes ainoa kanava kansalaisten tyytymättömyydelle.

Pankkisektorin paisuminen on jo sinänsä lisännyt kansantalouksien epävakaisuutta. Lisäksi nopeimmin kasvaneilla johdannaismarkkinoilla pankit ovat laskeneet riskit systemaattisesti väärin ja antaneet itsensä ajautua vaaralliseen alikapitalisoinnin tilaan. Syystä itseään ruhtinaallisesti palkitsevat pankinjohtajat ovat kansan vihan kohteena. Jos myös maailman keskuspankkien suuri monetaristinen elvytyskokeilu päättyy katastrofiin, yhteiskunnat joutuvat todella sekasortoiseen tilaan.

On nimittäin syytä epäillä, että pitkään jatkuessaan nollatasolla oleva tai negatiivinen reaalkorko sekoittaa pahasti sijoitusmarkkinat ja pääomien allokaation. Osakkeisiin ja obligaatioihin leivotaan parhaillaan kuplaa, jonka puhkeaminen voi sysätä Euroopan uudestaan lamaan. Pysyvä ylimitoitettu setelirahoitus taas johtaa ennemmin tai myöhemmin kiihtyvään inflaatioon. Molemmat vaihtoehdot huojuttavat lisää jo valmiiksi huojuvia eurooppalaisia tasavaltoja.

Tämän kirja-arvostelun nimi tulee lakitieteen tohtori Urho Kekkonen samannimisestä kirjasta, jonka hän julkaisi 1930-luvulla Isänmaallisen kansanliikkeen suunnalta tulevaa uhkaa vastaan. Vahvat presidentit ovat näytelleet tärkeinä ”reservin valtoina” merkittävää osaa torjuttaessa nuorta demokratiaa niin oikealta kuin vasemmaltakin uhanneita vaaroja. Seppo Lindblom katsoo, että uhkakuvat huomioon ottaen presidentin valtaoikeuksia on Suomessa leikattu jo liikaa. Voi vain toivoa, ettei hänen näkemyksensä joudu todellisuuden testiin.

Huojuva tasavalta on mitä ajankohtaisin puheenvuoro, jonka soisi tulevan luetuksi laajemmissakin piireissä. Vaaratekijöiden ajoissa tunnistaminen on edellytys niiden onnistuneelle torjunnalle. EU:ta koskeva talouspoliittinen keskustelu on Suomessa aivan liian vähäistä, mikä on jättänyt täälläkin ikävän markkinaraon vastuuttomalle populismille. □